

edilir (Mekkî b. Ebû Tâlib, *er-Ri'âye*, s. 240). Gunne mîm ve nûn harflerine tâbi bir sıfattır ve özellikle Kur'ân-ı Kerîm'in tilâveti sırasında meydana gelen *ihfâ**, *idgam**, *iklâb** ve *izhar** hallerinde nazal (burunsu) bir inleme olarak duyulur. Ayrıca neşide ve şarkı okunması (tegannî) sırasında duyulan melodik inlemeler de bu terimle ifade edilebilir.

Nûn ihfâ harflerinden ve mîm de bâ harfinden önce sâkin olarak bulunduklarında "nûn"un mahreci tamamen, "mîm"nin mahreci ise kısmen terkedilerek gunne ile yetinilir. Bu durumda gunne "nûn"un sıfatını değil doğrudan kendisini teşkil eder; yani bu durumda "n" sesi sadece bir nazal inlemeden ibarettir. İhfâ harfleriyle okunduğunda (ن ك نتم) gibi) "nûn"a "nûn-i muhfât" (mahreci gizlenmiş nûn) veya "nûn-i hafıyye" (gizli nûn), bâ ile okunurken mahrecinden kısmen ayrılan "mîm"e (ف ح ك م نتم) gibi) "mîm-i muhfât", bu uygulamaya da "ihfâ-i şefe-vî" (dudak ihfâsı) denir (a.g.e., s. 267; Ali b. Muhammed es-Sehâvî, II, 537). "Nûn"un gunnesi "mîm"inkinden, ayrıca sâkin harfin gunnesi harekelininkinden, ihfâda olan harfin gunnesi izhardakinden ve idgamınıninki de ihfâli olandan daha kuvvetlidir (Saçaklızâde, "Şifâtü'l-hurûf" babı).

Gunne, medler gibi Kur'ân-ı Kerîm tilâvetinde vazgeçilmez bir âhenk unsurudur. Kur'an'daki âhengin en önemli etkenini oluşturan fâsılların yarısından fazlasını terennüme imkân veren, ses zenginliğine sahip gunneli harfler meydana getirir (nûn 3152, mîm 742; fâsılların tamamı 6106; bk. FÂSILA). Aynı zamanda hurûf-ı mukattaadan olan nûn ile başlayan Kalem sûresindeki elli iki âyetin tamamı gunneli fâsıllarla sona ermekte ve bunların kırk ikisini nûn oluşturarak baştaki nûn ile tam bir âhenk tablosu sergilenmektedir; ayrıca sûrenin altmış dört yerinde de gunne gerektiren durum (ihfâ, izhar, idgam, iklâb) söz konusudur.

Türkçe'de genellikle seslenme halinde (nidâ, vokativ) vurgulu telaffuz edilen kapalı hece sonlarındaki belirgin "m" ve "n" seslerine gunne denilebilir (Canım benim! Kana kan, cana can! gibi). Ahmed Hâşim'in, "Akşam, yine akşam, yine akşam / Göllerde bu dem bir karnış olsam" beytinde duyulan âhenk ise bu fonetik özelliğin Türk şiirindeki güzel bir yansıması olarak kabul edilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-Arab, "ğnn" md.; *Kâmus Tercümesi*, IV, 710; Sibeveyhi, *Kitâbü Sibeveyh* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1982, IV, 452-456; Mekkî b. Ebû Tâlib, *er-Ri'âye* (nşr. Ahmed Hasan Ferhât), Amman 1404/1984, s. 232, 240, 263, 267; a.mlf., *et-Tebsıra fi'l-kırâ'ati's-seb'* (nşr. M. Gavs en-Nedvî), Bombay 1402/1982, s. 368; a.mlf., *el-Keşf 'an vücûhi'l-kırâ'ati's-seb'* (nşr. Muhyiddin Ramazân), Beyrut 1404/1984, s. 161; Dâni, *el-Muhkem fi nakhi'l-meşâhif* (nşr. İzzet Hasan), Dimaşk 1379/1960, s. 57-79; İbnü'l-Bâzîs, *el-İknâ'* (nşr. Abdülmeccid Kattâmî), Dimaşk 1403, s. 246-261; Ali b. Muhammed es-Sehâvî, *Cemâlü'l-kurrâ' ve kemâlü'l-ikrâ'* (nşr. Ali Hüseyin el-Bevvâb), Kahire 1408/1987, II, 537; Ebû Şâme, *İbrâzü'l-me'ânî min Hurzi'l-emânî* (nşr. İbrâhim Atve İvâz), Kahire 1398/1978, s. 201-203; İbnü'l-Cezâirî, *en-Neşr*, II, 22-29; a.mlf., *el-Mukaddime*, İstanbul 1310/1892; a.mlf., *et-Temhid fi 'ilmi't-tecvîd* (nşr. Gânim Kaddûrî el-Hamed), Beyrut 1986, s. 165-220; Süyûtî, *el-İtkân*, Kahire 1951, I, 96; Ali b. Osman el-Kâsîh, *Sirâcü'l-kârî'i'l-mübtedî*, Kahire 1982, s. 101-102, 408; Bennâ, *İlhâfû fuza-lâ'i'l-beşer* (nşr. Şâban M. İsmâil), Beyrut 1407/1987, s. 143; Saçaklızâde, *Cühdü'l-mukul*, Süleymaniye Ktp., Erzincan, nr. 8, vr. 10^a-57^a ("Şifâtü'l-hurûf" babı); İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İstanbul 1984, s. 240-242, 341-347; K. Nelson, *The Art of Reciting the Qur'an*, Austin 1985, s. 21; Ganim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü's-şavtiyye 'inde 'ulemâ'i't-tecvîd*, Bağdad 1406/1986, s. 309-314, 426-466; Atıyye Kâbil Nasr, *Gâyetu'l-mürîd fi 'ilmi't-tecvîd*, Kahire 1409/1988, s. 49-73, 128.

MEHMET ALİ SARI

el-GUNYE

(الغنية)

Abdülkâdir-i Geylânî'nin
(ö. 561/1165-66)

itikad, ibadet ve ahlâka dair eseri.

Kâdiriyye tarikatının piri Abdülkâdir-i Geylânî, bir müridinin isteği üzerine kaleme aldığını belirttiği esere *el-Gunye li-tâlibi't-tarîki'l-hak'* *azze ve celle* ismini verdiğini söyler. Kitabın adı bazı kaynaklarda *Günyetü't-tâlibin li-tarîki'l-hak'* şeklinde de kaydedilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1211).

Müellif, eserin muhtevasını farz ve sünnetlere dair şer'î âdâb, itikad, mev'iza ve menâkıb şeklinde tesbit eder. Bu konuları işlerken sık sık âyet ve hadislerle, fıkıh ve hadis âlimlerinin fikirlerine, zâhid ve sâfililerin söz ve menkıbelerine başvurur. Eserin telif tarihi belli değilse de zühd ve ibadet konularına ağırlık verildiği dikkate alınırsa Abdülkâdir-i Geylânî'nin ilk eserlerinden olduğu söylenebilir.

el-Gunye bazı bölümlere (kitab, bab, meclis), bunlar da alt bölümlere (fasıl)

ayrılır. Ancak bu hususta düzenli bir usul takip edilmediği gibi muhtevasının da iyi bir düzeni yoktur. Esere ibadet konularında kısa bilgi verilerek başlanmış, ardından âdâb konusu ele alınmış, akaid ve mezheplerle ilgili bilgiden sonra tekrar ibadet ve amellerin faziletleri konusuna dönülmüştür. Bu bölümde mübarek ay, gün ve geceler, belli zamanlarda okunacak evrâd ve dualar, nâfile ibadetler, Kur'an okumanın fazileti hakkında geniş açıklamalar yapılmıştır. Kitabın vasiyet bölümünden sonra gelen ve müridlerin dikkat etmeleri gereken kurallara dair "Âdâbü'l-mürîd" başlıklı bölümün ayrı bir eser olduğu ve *el-Gunye*'ye sonradan eklendiği ileri sürülürse de semâdan söz edilebilen *el-Gunye*'nin tamamına atıfta bulunulmuş olması bu kısmın esere sonradan ilâve edilmediğini gösterir. Abdülkâdir-i Geylânî'nin diğer eserlerinde olduğu gibi *el-Gunye*'nin sonunda da tamamlandığını gösteren herhangi bir kayıt yoktur. Eserin tasavvuf açısından önemli olan kısmı "Âdâbü'l-mürîd" adlı son bölümdür.

Ebû Tâlib el-Mekkî'nin *Qûtü'l-kulûb*'ünü andıran *el-Gunye* oldukça sade bir üslûpla kaleme alınmış, konular açık ve anlaşılır bir dille izah edilmiştir. Abdülkâdir-i Geylânî, eserin itikadî konulara ayırdığı bölümünde Hanbelî mezhebini ateşli bir savunucusu olarak görünür, bid'at mezheplerini sert bir dille eleştirir. Kur'an'ın lafzının mahlûk olduğunu söyleyen kelâm ulemâsını da aynı şekilde eleştirerek, "Kur'an'ın lafzının mahlûk olduğunu söyleyen kâfir olur" der. Ona göre Kur'an'ın anlamı yanında, işitilen sesleri, hatta harfleri bile mahlûk değildir. Allah'ın kelâmının ses olduğunu, ancak öteki seslere benzemediğini söyler (I, 280).

Diğer eserlerinde bütün yaratıklara karşı hoşgörülü olmayı, sevgi ve şefkat beslemeyi tavsiye eden Abdülkâdir-i Geylânî *el-Gunye*'de müsamahasızdır. Bu eserde coşkulu ifadeler ve şathiyele de rastlanmaz. Tasavvuftan ziyade zühd ve takvânın ön plana çıkarıldığı *el-Gunye*, bu özelliğinden dolayı Kâdiriyye tarikatı mensupları arasında bile Abdülkâdir-i Geylânî'nin öbür eserleri kadar rağbet görmemiştir. Müellif burada semâa taraftar olmadığı, hakiki semâ Kur'an ve hadis dinlemekten ibaret saydığı halde Kâdirîler semâa önem vermişlerdir.

el-Gunye'de, Ebû Hanîfe'nin Ehl-i sünnet dışı bir mezhep olan Mürchie'den gösterilmesi özellikle Hanefîler'in tepkisini

çekmiş, bundan dolayı eserin Abdülkâdir-i Geylânî'ye ait olmadığı ileri sürülmüştür. Şiîler bu ifadeye dayanarak Ebû Hanîfe'yi kötülemişler, Hanefî olmayan bazı mutaassıp Sünnîler de onlara uymuşlardır. Abdülhak ed-Dihlevî'ye göre eser Abdülkâdir-i Geylânî'ye ait değildir. *el-Gunye*'yi Farsça'ya tercüme eden Siyâlkûtî ile Abdülganî en-Nablusî, söz konusu ifadeyi *el-Gunye*'ye Şiîler'in ilâve ettiğini söylemişlerdir. Ali el-Kârî ise biri bid'at ehli, diğeri Sünnî iki Mürcie mezhebinin bulunduğunu, Ebû Hanîfe'nin Sünnî bir Mürcî olduğunu, Abdülkâdir-i Geylânî'nin onu bu anlamda Mürcî saydığını öne sürmüştür. Bu ifade, özellikle Kâdiriyye tarikatına mensup Hanefîler'i zor durumda bırakmıştır.

Kur'an lafzının mahlûk olduğunu söyleyen Eş'arîler'le Mâtürîdîler'i tenkit eden Abdülkâdir-i Geylânî Eş'arîler'in "Kelâm Allah'ın zâtıyla kâim bir mânadır" sözünü kaydettikten sonra, "Bid'atçılara, yoldan çıkanlara ve başkalarını da çıkaranlara Allah yeter" der. Bu görüşler, bir Hanbelî olan Abdülkâdir-i Geylânî'nin mezhebine uygun olmakla beraber onun maksadını aşan hatalı bir beyanı olarak kabul edilmiştir (Abdülhay el-Leknevî, s. 166 vd.).

Çeşitli tarihlerde basılan *el-Gunye*'nin (Bulak 1288; Mekke 1314; Kahire 1376) tenkitli neşri Ferec Tevfik el-Velîd tarafından yapılmıştır (I-III, Bağdad 1404/1983). Eser Farsça'ya (trc. Abdülhakîm Siyâlkûtî, Lahor 1282; Delhi 1300) ve Urduca'ya (Lahor 1327) tercüme edilmiştir. *el-Gunye*'yi II. Abdülhamid'in emriyle *Umdetü's-sâlihîn fi tercemeti Gunyeti't-tâlibîn* adıyla Türkçe'ye çeviren Süleyman Hasbî (I-II, İstanbul 1303), eserde Hanefîler'e ters gelecek bazı hususların bulunduğuna dikkat çekmiş (I, 9) ve söz konusu ifadelerle tercümesinde yer vermemiştir. Eser ayrıca Abdülkâdir Akçiçek tarafından *Gunyet'üt Tâlibîn (Hakkı Arayanların Kitabı)* adıyla tercüme edilmiştir (İstanbul 1980).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkâdir-i Geylânî, *el-Gunye* (nşr. Ferec Tevfik el-Velîd), Bağdad 1404/1983, ayrıca bk. nâşirinin mukaddimesi, I, 15-29; a.e.: *Umdetü's-sâlihîn* (trc. Süleyman Hasbî), İstanbul 1303, mütercimnin girişi, I, 9; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1211; Serkis, *Mu'cem*, I, 728; Abdülhay el-Leknevî, *er-Reff' ve't-tekmil* (nşr. Abdülfettâh Ebû Guddê), Haleb 1383, s. 166 vd.; Brockelmann, *GAL*, I, 561; *Suppl.*, I, 778; Selâhaddin Abdülkâdir M. Fâiz, *Sultânü'l-'ârifîn eş-Şeyh 'Abdülkâdir el-Geylânî*, Bağdad 1979, s. 20-21; W. Braune, "Abd al-Kâdir al-Djilânî", *EP* (Ing.), I, 69; Abdünnebî Kevkeb, "Abdülkâdir el-Cîlî", *UDMİ*, XII, 931-932.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

GUNYETÜ'İ-MÜTEMELLÎ (غنية المتملی)

Sedîdüddin el-Kâşgarî'nin
Münyetü'l-muşallı adlı eserine
İbrâhim el-Halebî
(ö. 956/1549)
tarafından yazılan ve
Halebî Kebîr adıyla da anılan şerh
(bk. MÜNYETÜ'İ-MUSALLÎ).

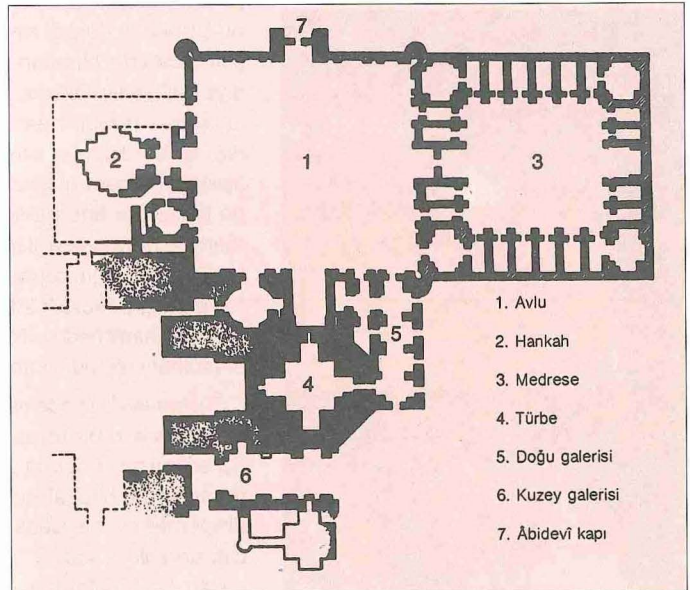
GÜR-İ EMİR (گور امیر)

Timur'un Semerkant'taki türbesi
ve buna bağlı olan külliye.

Timurlu mimarisinin en güzel ve en önemli eserlerinden biri olup İslâm türbe mimarisinin başta gelen örneklerindendir. Aslında hankah, medrese ve değişik mimari kısımlardan teşekkül eden geniş bir külliye niteliğiyle kurulmuş, türbe özelliğini inşaatın sonlarına doğru gelişen olaylar neticesinde kazanmıştır.

Önceleri Ruhâbâd adı verilen Gür-i Emîr'in (Gür-i Mîr "hükümdarın türbesi") ilk bölümlerinin bânisi, Timur'un genellikle seferler sırasında yerine saltanat nâibi bıraktığı ve kendisine veliaht tayin ettiği, Emîrzâde-i A'zam adıyla tanınan, büyük oğlu Cihangir Mirza'dan olma büyük torunu Muhammed Sultan Mirza'dır. 1399 yılında başlayan inşaat 1403'e kadar devam etmiş ve bu sürede, tarihî kaynaklardan, asilzade çocuklarının terbiye ve tahsiline ayrılmış bir medrese ile hükümdarlık misafirlerinin ağırlanması-

na mahsus bir külliye olarak teşkilâtlandırıldığı öğrenilen ilk yapılar inşa edilmiştir. Zaman içinde ortadan kalan bu ilk bölümlerin mimari durumu hakkında ancak arkeolojik kazılar sonunda bilgi sahibi olunabilmiş ve ortaya çıkarılan kalıntılardan, külliyenin Timurlu mimarisine uygun bir teşkilâta göre planlanmış merkezî bir tören meydanı ile ona açılan hankah ve medreseden teşekkül ettiği anlaşılmıştır. Muhammed Sultan Mirza'nın Ankara Savaşı'ndan sonra görevlendirildiği askerî faaliyetler sırasında ölmesi (Sivrihisar 1403) Timur'u çok üzmüş ve Semerkant'a nakledilen veliahtın naaşı, büyük ölçüde bitmiş olmakla beraber bazı mimari faaliyetleri henüz sürdürülen külliye içinde geçici bir kabre konmuştur. 1404 yazında batı seferinden dönen Timur külliye de bazı değişiklikler yapılarak bir türbe inşa edilmesini istemiş ve derhal başlatılan inşaat, aynı yılın son ayları boyunca sürdürülen hızlı bir çalışma ile 1405 yılının Ocak ayında tamamlanmıştır. Ancak aynı günlerde Timur'un ölmesi üzerine (18 Şubat 1405) türbeye Timur defnedilmiş ve bu tarihten sonra külliye Gür-i Emîr adıyla anılmıştır. Bir aile kabristanı olarak kullanılmaya başlanan türbeye Timurlular'ın ilgisi büyük olmuş, hânedanın en önemli hükümdarlarından ikisi ve şehzadeler buraya defnedilmiştir. Bunlar Muhammed Sultan Mirza'dan başka onun kardeşi Pîr Muhammed Mirza, Timur'un oğullarından Celâleddin Mîrân Şah Mirza ve Şâhruh Mirza ile oğlu Uluğ Bey'dir. Türbede

Gür-i Emîr'in
planı